

KAKO SO ZIDALI SEMENIŠČE V LJUBLJANI

MARIJAN SMOLIK

Lanska 250-letnica postavitve temeljnega kamna stavbi, ki zdaj nosi hišno številko 4 v Dolničarjevi ulici v Ljubljani, in letošnje adaptacije za zgraditev velike Centralne tržnice v pritličju iste stavbe nam narekujejo, da se nekoliko seznanimo z zanimivo gradbeno zgodovino semenišča. Gre za eno največjih stavb baročne Ljubljane, ki je sad prizadevanja članov Akademije operozov, da bi Ljubljano v gradbenem in kulturnem pogledu olepšali. Pričujoča študija je prvi večji poskus v slovenščini, iz arhivskega gradiva ugotoviti posamezna obdobja zidave. Gradivo, ki je bilo deloma lani razstavljeno v semeniški knjižnici ob proslavi 250-letnice, je prineslo več jasnosti glede poteka zidave semenišča. Opustiti moramo mnenje, ponavljajoče se v večini publikacij, ki omenjajo semenišče, da je bilo postavljeno v letih 1708 do 1714, kar bi za tako veliko stavbo pomenilo rekorden čas. V resnici so jo z daljšimi presledki zidali od 1708 pa do 1760 ali celo 1770.¹

1. Stabišče

Na prostoru, kjer danes stoji semenišče, je nekoč stalo več hiš. V grobih obrisih jih lahko vidimo na dveh velikih Valvasorjevih slikah Ljubljane XVII. stoletja, v »Slavi« in na risbi za veliko sliko Ljubljane, ki se hrani v Zagrebu.²

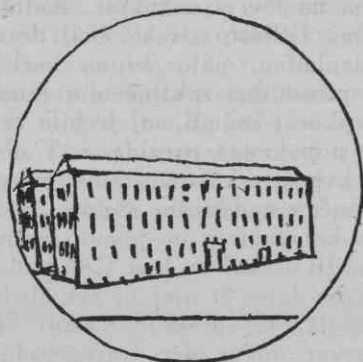
V treh hišah, ki so bile last stolnega kapitlja, so stanovali stolni vikarji in leviti, v dveh mestnih hišah pa je bilo stanovanje za stolnega cerkovnika in organista, ki je bil hkrati učitelj. Na zemljišču sedanjega vzhodnega semeniškega trakta je stalo kopališče, ki je bilo tudi kapiteljska last. Severno, ob obzidju, je bilo mestno skladišče, orožarna, pa tudi skladišče stavbnega in mostnega lesa.³

Vrstni red pri kupovanju posameznih delov stavbišča kaže, da so že v začetku mislili na postopno zidanje.

Ko je cerkvena oblast sklenila zidati semenišče, je škof Ferdinand Küenburg dne 23. aprila 1708 od Magistrata dobil pravico podreti obe mestni hiši. Obvezal pa je sebe in svoje naslednike, da bo učitelju in cerkovniku preskrbel dostojno stanovanje v novem semenišču in da bo tisti del stavbe, ki bo stal na mestnem svetu, postavljen na sople in oboke. Zemljišče pod njim ostane še naprej mestna last, kjer imajo skladišče

stavbnega in mostnega lesa.⁴ Od tod lastninska pravica do štirih prostorov v pritličju, ki jo je za semenišče odkupil škof Anton Alojzij Wolf šele 20. januarja 1853, ko je mestni blagajni plačal 2000 gld.⁵ Stolni organist in cerkovnik pa so stanovali v semenišču do leta 1893 oziroma 1894, pa še potem je semenišče (do 1945) plačevalo najemino za njihova stanovanja v drugih hišah.⁶

S podobno pogodbo je dne 26. aprila 1708 škof Küenburg dobil pravico podreti tudi kapiteljske hiše, zato pa sprejel obveznost v novem semenišču preskrbeti stanovanje dve-

Dolničarjeva
risba
semenišča

ma stolnima vikarjema in levitoma.⁷ Ti so v semenišču stanovali do jeseni 1825, ko je bilo zanje postavljeno sedanje stolno župnišče.⁸

Kopališče je od kapitlja kupila bratovščina sv. Križa in sv. Filipa Nerijska za ostarele duhovnike. Hoteli so postaviti dom ostarelim duhovnikom, le da prvotno še niso vedeli, ali bo to posebna stavba ali pa v sklopu novega semenišča.⁹

Skladišče, ki so ga imenovali »Zeughaus«, ter svet, na katerem je stalo, in trg ob njem, je dobilo semenišče v last šele 11. avgusta 1729, ko ga je škof Sigmund Felix Schratzenbach kupil za 2400 gld. Magistrat si je pod novo stavbo izgovoril samo prost dostop do vode ob požaru.¹⁰

2. Prva doba zidave (1708–1730)

Končni sklep o postavitvi novega semenišča so sprejeli na generalni sinodi v novi stolnici dne 30. avgusta 1706. Takrat so se posamezne cerkvene pravne osebe (župnije, cerkve, beneficiji) zavezale dajati določen letni prispevek (alumnatikum).¹¹

Škof Ferdinand Kuenburg je dne 5. aprila 1708 imenoval gradbeni odbor pod vodstvom operoza dekana Janeza Antona Dolničarja, ki naj v njegovem imenu vodi zidanje. V odboru so bili še prošt Leopold Kobenzl, Jakob Schell pl. Schellenburg, Peter Codelli pl. Fahrenfeld ter dva zastopnika mestnega sveta.¹²

Iz prve dobe zidave nam je poleg uradnih zapiskov in računov največ beležk ohranil Janez Gregor Dolničar, ki je kot brat predsednika stavbnega odbora in navdušen član Akademije operozov in ljubljanski kronist pozorno spremljal rast nove stavbe.

Dne 5. maja 1708 so začeli kopati temelje po načrtih arhitekta Marka Martinuzzijsa.¹³ Vanje so 9. maja položili temeljni kamen z latinskim napisom na bronasti plošči.¹⁴ Temelje so postavili globoko in trdno, kot je zahtevala višina stavbe in bližina Ljubljane. Med obnovitvenimi deli 1959. leta so jih pregledali do globine 2,30 m, ne da bi prišli do dna.

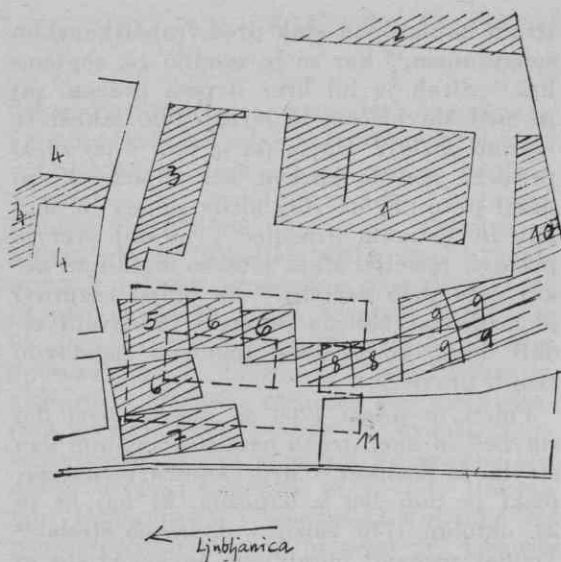
Prvotni načrt stavbe ni ohranjen. Na kapitelski seji dne 26. maja 1708 so soglasno sklenili, naj se gradi po načrtih arhitekta Martinuzzijsa, ki naj popravi samo še stopnice, da bodo »udobne, svetle in veličastne«.¹⁵ Značilno je, da Ljubljančanom Martinuzzijsjeve stopnice niso bile všeč; rotovža zaradi njih niso zidali po njegovem načrtu.¹⁶ Najstarejšo risbo (iz dobe okr. 1714), na kateri se vidi glavna fasada in zahodni trakt, je narisal Gregor Dolničar, ko je pripravljala osnutke za spominske svetinje ob otvoritvi semenišča.¹⁷ Na njej vidimo trinadstropno dolgo stavbo s tremi portali, kot jih je semenišče res imelo. Zahodni trakt je slikovito razčlenjen, kot je bil do l. 1893, ko so prazni prostor zazidali.

Iz slučajnih zapiskov je razvidno, da niso vse stavbe zidali hkrati. Najprej so postavili zahodni in deloma južni trakt, ki je bil namenjen zavodu — semenišču. Vmes pa je nastalo nekaj zapletov, ki so zidanje ovirali. Po pogodbi z magistratom bi moral szh. del stati samo na slopih in obokih. Arhitekt pa je zaradi varnosti zunanjo steno stavbe pozidal prav do tal, pustil je le troje širokih vrat za dohod k mestnim skladiščem. Ta del stavbe je segal namreč že skoraj do Ljubljane, tako da so se prebivalci šempetrskega predmestja onkraj Ljubljane bali poplav zaradi zajezone struge. Dne 4. avgusta 1708 je posebna komisija ugotovila, da te nevarnosti ni, pač pa so naročili, naj se od-

strani naplavljeni otok pred frančiškanskim samostanom,¹⁸ kar se je zgodilo 14. septembra.¹⁹ Strah je bil brez dvoma prazen, saj je med stavbiščem in strugo bilo takrat še mestno obzidje. Hujša pa je bila v tej zvezi pritožba mestne uprave, ker se arhitekt ni držal prvotnih načrtov glede slopov in obokov in še malo predaleč v mestni svet je postavil temelje. Maja 1709 so morali za nekaj časa delo ustaviti.²⁰ Po daljši razpravi je magistrat končno popustil in dovolil zidati dalje, ko je dobil ponovno zagotovilo svojih pravic.²¹

Poleti in jeseni 1709 so pokrili prvi del stavbe²² in imeli trden namen prihodnje leto stavbo že dozidati.²³ Med Dolničarjevimi zapiski je tudi list z napisom, ki naj bi se 20. oktobra 1710 vložil v dovršeno streho.²⁴ Vendar seznami porabljene opeke, ki sta jo dobavljala Chrisai in Menegaglia, kažejo, da so zidali še tudi v poletju 1711 in 1712.²⁵ Razen velike množine kamenja, obočne, zidne in strešne opeke so porabili tudi veliko kovanih železnih vezi, s katerimi so povezali zidove. Večinoma so skrite v zidu, kjer jih odkrije le slučajno kopanje, vidne pa so v knjižnici. (Po potresu 1895 so tem vezem dodali še veliko novih.)

Situacija semeniškega okoliša pred zidavo stavbe (črtkana):
1 stolnica, 2 kanoniške hiše, 3 oratorij sv. Rešnjega telesa,
4 frančiškanski samostan, 5 kopališče, 6 kapiteljske hiše,
7 »Zeughause«, 8 mestni hiši?, 9 hlevi?, 10 škofijske hiše,
11 mestni svet, merilo 1 : 2000

Sezidani zahodni in južni (sprednji) del stavbe so v naslednjih letih opremljali, kot kažejo računi za kamnita vrata in okna, ki jih je izdelal kamnosek Bombasi,²⁶ računi kamnoseka Luka Misleja za veliki portal z gigantom (20. junija 1714),²⁷ ter drugi drobni računi in sezname zaposlenih delavcev.²⁸ Dela je v tej dobi vodil stavbenik Janez Krstnik Schnediz, ki je podpisan na mnogih računih in dobavnica.

Sredi dela je umrl glavni voditelj podjetja Janez Anton Dolničar (19. aprila 1714).²⁹ Ob njegovi smrti omenimo še imeni dveh delavcev, katerih smrt je zapisal kronist Gregor Dolničar: 8. oktobra 1712 je umrl ročni delavec Tomaž Korbič iz Mengša, ki je 10 let zidal stolnico in semenišče, 24. januarja 1714 pa Francesco Bombasio, kamnosek.³⁰

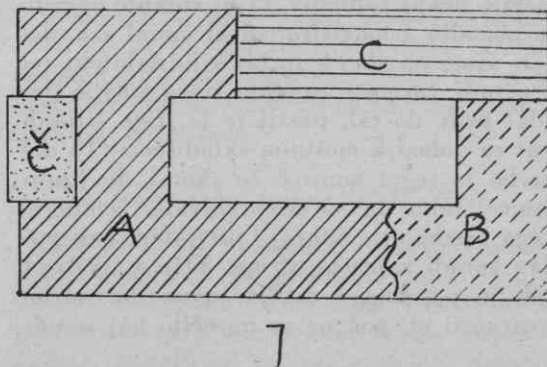
Po Dolničarjevi smrti je prevzel vodstvo zidave kanonik in operoz Jurij Andrej Gladič, ki je takoj začel zidati vzhodni trakt, namenjen za stanovanje uslužbencev pri stolnici.³¹ Pri tem pa je zadel ob nepredvidene težave. Vzhodni trakt je postal namreč sosed starega frančiškanskega samostana, ki se je nove velike stavbe bal iz več ozirov. Kmalu po Dolničarjevi smrti se je uprl nadaljnji zidavi ter celo zahteval, da že zgrajeno podró.³² Zapisnik kapiteljske seje sicer trdi, da so njihove ugovore usno zavrnil, a spor le ni bil končan. Dne 8. avgusta 1714 je bila na magistratu sodna razprava, med katero so zastopniki semenišča ovrgli ugovore sosedov in zlasti poudarjali,

da bi se nasprotniki morali ozirati tudi na korist, ki jo bo javnost imela od nove stavbe.³³ Zidanje pa je kljub temu ostalo pri prvem nadstropju (pritličju), ker se stolna vikarja še leta 1720 pritožujeta, da se morata potikati po tujih stanovanjih, čeprav imata pravico do lastnega v semenišču. Oviralo jih je tudi mestno skladišče, ki ga še niso kupili.³⁴ Vse kaže, da so zidali naprej po letu 1729, vsaj viri šele takrat spet spregovorijo.

Pač pa so se jeseni 1717 v zahodni trakt vselili gojenci-štipendiranci posameznih ustanov. Najprej je bilo 12 Schellenburgovih, nato stalno 16 do 20, največ jih je bilo 25.³⁵ Večinoma so obiskovali jezuitsko gimnazijo, nekateri pa so nadaljevali filozofski in teološki študij.

Gregor Dolničar je popisal tudi notranjo ureditev stavbe, javno knjižnico in študijski program.³⁶ Njegove zapiske in navdušene opise lepega zavoda so vsi dosedanji opisovalci cenili kot opise dejanskega stanja. Toda iz teksta samega ni mogoče dognati, koliko opisuje resnična dejstva, koliko pa razlaga le svoje načrte ali načrte drugih članov akademije operozov. Saj n. pr. že l. 1714 opisuje ureditev knjižnice in prostorov, ko vemo, da je bila knjižnica dokončana šele 1725, gojenci pa so prišli v stavbo šele l. 1717, torej malo pred njegovo smrtjo (1719). Sodobnih beležk o resnični ureditvi stavbe ni, čeprav Dolničarjeve navedbe slonijo na podatkih o že dozidanih prostorih.

Popraviti moramo tudi običajno mnenje, ki je povzeto po Dolničarju, da so se v novem »Collegium Carolinum Nobilium« plačujoči gojenci mogli izobraževati v modroslovnih, pravnih in zdravstvenih vedah, razen tega pa še v borjenju, jahanju, dramatik, petju in glasbi.³⁷ Noben uradni dokument (razen napisa v temeljnem kamnu) ne pozna imena »Collegium... Nobilium« niti ne Dolničarjevemu podobnega namena. Naj-

Stavbne faze semenišča: A 1708–1714, B I. nadstropje 1714, II.–III. nadstropje 1729–1731, C 1756–1758, C 1893–1894

bolj običajno ime je Collegium Carolinum, Karolinisches Alumnat ali Seminarium Episcopale, kakor ga naziva tudi uradni seznam vseh gojencev od l. 1717 do 1785. Videti je, da so hoteli imeti le stavbo za stanovanje tistih gojencev jezuitskih šol, ki niso hoteli ali mogli stanovati v »Seminarium pauperum studiosorum S. J.« Temu primerna je bila tudi boljša in lepša notranja ureditev. Stavba z velikimi sončnimi sobami, o katerih danes zaradi mnogih prezidav skoraj ni sledu, s krasnim razgledom preko Ljubljane na polja in planine je bila res lahko v ponos mestu Ljubljani, kot so napisali leta 1717.³⁸

Za Ljubljano je stavba dobila poseben pomen zlasti po letu 1725, ko je bila v njej urejena prva ljubljanska javna znanstvena knjižnica, dediščina operozov. Veliko dvorano v jzh. traktu je avgusta 1721 a fresco poslikal Giulio Quaglio oziroma njegov sin Rafael (pravilneje Domenico).³⁹ Leseno hrastovo opravo pa je izdelal ljubljanski mizar Jos. Wer l. 1725, kot priča napis (relief) nad vrati in oknom knjižnice.

Istega leta so urejevali tudi mestne prostore v pritličju szh. trakta. V njih so namestili novo skladišče tržnega blaga. Kot pričo zidave in lastništva so nad severni portal vzdali mestni grb z letnico 1725.⁴⁰

Jugovzhodni del stavbe je ostal nedozidan do l. 1729. Takrat je bil šele rešen spor s frančiškani iz leta 1714. Sosedje so dobili pisano zagotovilo, da jim nova stavba v nobenem pogledu ne bo škodljiva.⁴¹ Od magistrata so kupili skladišče »Zeughaus«. Mesto se je obvezalo, da ga bodo vsaj do konca februarja 1730 izpraznili in izročili novemu lastniku.⁴² Na sinodah leta 1729, 1730 in 1731 ugotavljajo, da so obnovili gradbena dela pri semenišču in jih upajo kmalu dokončati,⁴³ drugih zapiskov o teh delih pa v arhivih ni najti.

Glavni del stavbe, namenjen semenišču in stolniškim uslužbencem, je bil končan. Ker so bile cerkve zaradi vojn s Turki zelo obremenjene z različnimi dajatvami, je na sinodi leta 1733 škof zmanjšal obvezni prispevek za semenišče na polovico, leta 1738 pa ga je začasno popolnoma odpravil.⁴⁴

O stroških zidave v prvi dobi ni sodobnega obračuna. Približno oceno nam dajo ohranjene knjige o plačevanju prispevka za semenišče. V letih 1707 do 1736 so iz tega, prvotno prostovoljnega vira dobili 18.451 gld. Posebni zvezek izkazuje do leta 1713 še za 3152 gld. izrednih darov. Ni pa dvoma, da je ta vsota prenizka za vse stroške.⁴⁵

3. Druga doba zidave (1756 do 1760 ali 1772)

Nedozidan je ostal še tisti del stavbe, ki so ga namenili za stanovanje ostarelih duhovnikov in ki je zanj bratovščina sv. Križa in sv. Filipa Nerija kupila kapiteljsko kopališče ter zbirala prispevke.⁴⁶ Na Florjančičevem tlorisu Ljubljane iz l. 1744 vidimo še neskljenjeno stavbo.⁴⁷ Ko je pozimi 1752 novi generalni vikar in vodja zavoda Karel Peer prosil cesarico Marijo Terezijo, da semenišču ne bi bilo treba plačevati novega davka, je navedel, da v zavodu poleg semeniščnikov stanujeta še dva vikarja, dva levita, zakristan, katehist, knjižničar, učitelj s pevci-dečki in stolni cerkovnik. Ker ni sredstev, en trakt sploh še ni dozidan.⁴⁸

Karel Peer se je kmalu nato odločil semenišče dokončati. Viri nam ne dajo podatkov, kdo mu je narisal načrt, niti ni mogoče ugotoviti, koliko se njegov načrt loči od prvotnega Martinuzzijevega. Izredno lepa dvoriščna in zunanja fasada Peerovega dela stavbe, ki je v polni meri postala vidna šele po obnovitvenih delih leta 1959, pa priča, da si je znal poiskati dobrega stavbenika.⁴⁹

Začeli so zidati leta 1756 in zidarska dela končali v glavnem do konca 1758.⁵⁰ Notranje

Quaglijeva stropna freska v semeniški knjižnici

opremljanje pa je šlo zelo počasi — zadnji računi so še iz leta 1772! V letih 1757 do 1763 so znašali stroški (po ohranjenih računih) 12.144 gld.⁵¹

V tem delu stavbe je slikar Anton Cebej leta 1766/67 »po lastnih osnutkih« poslikal s freskami obednico in kapelo.⁵²

Novi del stavbe, v katerem je bilo 16 sobic, velika kuhinja, obednica in kapela, je pa ostal še dolga leta nezaseden, ker ni bilo dovolj sredstev za vzdrževanje ostarelih duhovnikov.⁵³ To se zdi nekoliko čudno, ker je Jožef II. ob ustanovitvi generalnega semenišča v Gradcu (1783) ukazal nanj prepisati 14.503 gld. premoženja ukinjene bratovščine sv. Filipa Nerija.⁵⁴

4. Doba prezidavanja

Več kot 50 let je trajalo, preden je bila postavljena ena največjih, če ne največja stavba stare Ljubljane, a že prav kmalu so jo začeli prezidavati. Jožefova generalna semenišča so imela kratko življenje. Ko je

Notranjost semeniške knjižnice

nadškof Mihael Brigido zvedel za vladni ukaz 28. septembra 1790, da se škofijam vrnejo ustanove za semenišča, in ko je 10. julija 1791 vlada dovolila v Ljubljani ustanoviti višjo teološko šolo, je začel pripravljati stavbo za večje število bogoslovcev.⁵⁵ Nekaj velikih sob so verjetno že takrat prezidali, čeprav točnih opisov v arhivih ni najti.⁵⁶

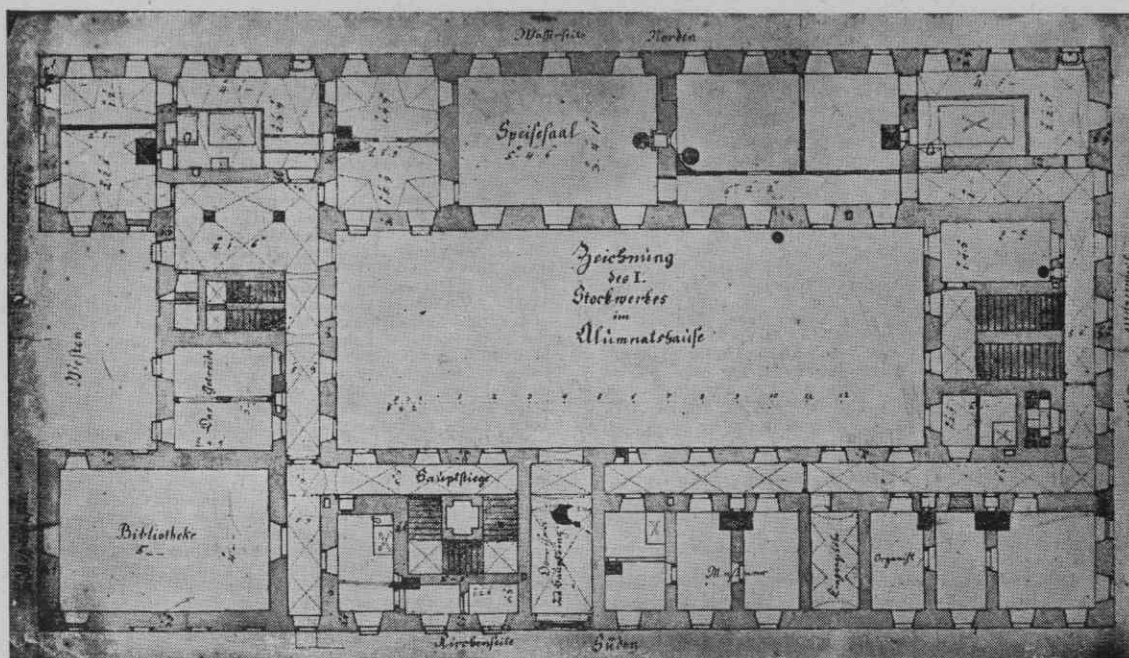
Takrat so najbrž zazidali prvo nadstropje lepe Peerove fasade, ker je na načrtih iz leta 1819 ni več. V času francoske Ilirije semenišče ni več imelo posebnega knjižničarja, knjižnica je nehala biti javna in so zato zazidali (takrat ali pa še pozneje) posebni stranski portal.⁵⁷

Po odhodu Francozov je vlada zvišala dovoljeno število bogoslovcev najprej na 50, nato na 60.⁵⁸ Prostor so želeli povečati in že l. 1816 so nameravali izvesti večja popravila. Leta 1819 pa je uprava semenišča prosila vlado, naj odobri kredite za večje prezidave.⁵⁹ Pogajanja pa tudi dela so se vlekla dalj časa, vendar so bila končana do konca leta 1821. Prezidali so še nekaj večjih sob, s prezidno steno so pokvarili lep obokan prostor v szh. delu stavbe in popravili so zasute odtočne kanale.⁶⁰

Jeseni leta 1825 so vikarji odšli stanovat v novo stolno župnišče.⁶¹ Njihove sobe v glavnem traktu so uredili za stanovanje teologov, katerih število je smelo narasti na 80. Opustili so staro kuhinjo v szh. delu stavbe in uredili sedanjo, ki je bila prej vikarska.⁶²

Ustanovitev realke v Ljubljani leta 1852 je povzročila prestavitev teoloških predavanj iz licejskega poslopja v semenišče. Za predavalnice so uredili severni trakt. Takrat so najbrž v prvem nadstropju s prezidavami pokvarili lepo dvorano, imenovano »Kaminsaal«.⁶³

Prostora je bilo še vedno premalo. Že v osemdesetih letih so mislili dozidati 4. nadstropje,⁶⁴ čeprav tega takrat še niso naredili. Pozornost so obrnili na zahodni del, ki je bil po prvotnem načrtu lepo razčlenjen: med severnim in južnim krilom je bilo precej veliko zunanje dvorišče. Ko so 1882 podrli zelo nečedno stavbo med stolnico, škofijsko palačo in semeniščem, v kateri so bili škofijski hlevi,⁶⁵ so na omenjenem malem dvorišču (kjer je bilo gnojišče ali drvarnica) hoteli zgraditi tri prodajne lope.⁶⁶ Poleti 1883 so res sprejeli načrt stavbenika Trea in jeseni so že stale tam tri mesnice.⁶⁷ Izvršili so še nekaj manjših adaptacij, kar pa prostora ni povečalo.⁶⁸ Na vzhodnem podstrešju so leta 1886 hoteli postaviti veliko dvorano,⁶⁹ na-

Načrt I. nadstropja semeniške stavbe iz leta 1819

mesto tega pa so se 1893 odločili zapolniti prazen prostor v zahodnem traktu v višini vseh nadstropij. Podrli so leta 1883 zgrajene mesnice in v letih 1893 in 1894 načrte uresničili. S tem so pokvarili prvotno obliko stavbe, toda dobili precej prostora.⁷⁰ V istem času so nad vzhodnim krilom naredili novo ostrešje, v glavni veži s posebnim hodnikom povezali zahodno in vzhodno krilo stavbe in modernizirali straniščne naprave.⁷¹

Potres l. 1895 semenišča ni bistveno poškodoval. Poleg manjših popravil so uredili sedanja veliko obednico: podrli so vmesno steno in v manjšem, starejšem prostoru tudi oboke (enaka obokana soba je zdaj obnovljena v uradu Uprave trgov). Strop so konstruirali na železnih traverzah.⁷²

V novejšem času so spet poskušali povečati zmogljivost stavbe, ker je bilo treba dati streho nad 100 gojencem. Leta 1934 so predlagali delno razširjenje semenišča v 2. nadstropje stolnega župnišča. Poseben most bi povezoval oba dela. Predlog je mestno poglavarstvo zavrnilo iz konservatorskih in drugih ozirrov.⁷³ Nov načrt za izdelavo sobic v južnem podstrešju so predložili magistratu 30. marca 1937 in ponovno 31. maja 1937 in so do jeseni to tudi izpeljali. Približno takrat so zazidali še drugi stranski portal.⁷⁴ Pri izdelavi teh načrtov je sodeloval pokojni mojster Plečnik, ki je pozneje zamislil tudi zaščitno lopo nad glavnim portalom.⁷⁵ Prostor pred zgodovinsko in zaščiteno knjižnico,

kjer je bilo prej vratarjevo stanovanje, so adaptirali poleti 1957 po načrtih ing. arh. Toneta Bitenca.⁷⁶

Leta 1957 so pripravili načrt za ureditev poslovnih prostorov podjetja Sadje-zelenjava v zahodnem delu stavbe, ki pa niso bili izvršeni.⁷⁷ Sprožili pa so misel na celotno ureditev trgovskih in kletnih prostorov v pritličju semenišča v sestavu del Zavoda za ureditev stare Ljubljane. Investicijski program Uprave trgov pod naslovom Centralna tržnica je bil odobren 4. marca 1959. V zvezi s tržnico so adaptirali tudi nekaj semeniških prostorov (pralnica, kopalnica, kleti, obednica in veža) in obnovili fasade, kar pomeni zadnji poseg v stavbeno zgodovino semenišča v Ljubljani, »četrt tisočletja stare stavbe med Pogačarjevim in Vodnikovim trgom«.⁷⁸

OPOMBE

1. Prva podlaga razpravi je zgodovina semenišča, ki jo je takratni vodja dr. Janez Kulavie prispeval za zbornik: H. Zschokke, Die Theologischen Studien und Anstalten der katholischen Kirche in Oesterreich, Wien und Leipzig 1894, 1235 str., pod naslovom: Das fürstbischöfliche Priesterseminar und die theologische Lehranstalt zu Laibach, str. 803 do 816. — Precej obsežen povzetek (v nemščini) je objavila revija Argo 2 (1895), 234–239. — P. v. Radics je v svojem delu: Alte Häuser in Laibach I, 1908, 64–69 Kulavievim ugotovitvam dodal še nekaj arhivskih podatkov. — Alojzij Potočnik je napisal kratek pregled z naslovom: »Ljubljansko semenišče« v Slovenscu 2., 3. in 4. marca 1937 (št. 50, str. 3; 51, 3 in 52, 3), še krajšega pa v Jutru 15. 12. 1942, št. 287, 5. — 2. Die Ehre des Hertzogthums Crain, 1689, IX, pri str. 666. Gradivo iz Zagreba je objavil Stele, Valvasorjeva Ljubljana, GMDS 9 (1928); ozemlje semenišča je razdeljeno med slike št. 27, 32 in 34. — 3. Prim. Fabjančič, Knjiga hiš III, 735 — rkp. v Mestnem arhivu v Ljubljani (=MALj); Kulavie, n. d. 807. — O kopališču prim. A. Koblar v IMK 10 (1900), 67 sl.; Radics, n. d. 67; Protocol-

lum capituli Labacensis IV, 194 v Kapiteljskem arhivu v Ljubljani (= KapAlj); M. Kos, Srednjeveška Ljubljana, 1955. 28. — O stavbi za učitelja, v kateri je bila verjetno t. i. sola pri sv. Nikolaju, prim. Kos, n. d. 27. — Orožarno, Zeughaus, opisuje Valvasor, Ehre IX, 672. — 4. Pogodba v Skofjskem arhivu v Ljubljani (= SkAlj), fasc. 31, mapa 1/2. — 5. Kulavic, n. d. 813–814. — 6. Pogodbe in računske knjižice v Semeniškem arhivu v Ljubljani (= SemAlj). — 7. Pogodba v KapAlj, fasc. 259/10; objavil deloma Kulavic, n. d. 807. — 8. Kulavic, n. d. 814. — Gradivo in načrti o zidanju župnišča v SkAlj, fasc. 31/29 in v Državnem arhivu Slovenije (= DAS), Gubern. arhiv, fasc. 43/95. — 9. KapAlj, Prot. cap. Lab. IV, f. 14 — 1. 6. 1708. — 10. Pogodba v SkAlj, fasc. 31, mapa 1/4. — 11. SkAlj, Prot. off. episc. 37, str. 414 — 30. 8. 1706; SkAlj, Registrum pensionum Seminarii Episcopalis Labacensis in še poseben zvezek izrednih darov; KapAlj, fasc. 259, št. 13/1 — seznam obligacij. — Znesek denarja ob koncu tega poglavja. — 12. Listina v italijanski in v KapAlj, fasc. 259, št. 8. — 13. J. Gr. Dolničar, Vita Joannis Antonii a Thalberg, cap. 7 v Semeniški knjižnici v Ljubljani (= SKLj) rkp. 15. — 14. J. Gr. Dolničar pravi v svojih Annales urbis Labacensis, f. 64^r (rkp. 11 v SKLj — prevod glej V. Steska, IMK 11 [1901], str. 158), da se je to zgodilo že 5. maja, vsi drugi zapiski pa imajo za to datum 9. maja, n. pr. že omenjeni življenjepis Vita Joannis Antonii a Thalberg, cap. 7; dalje istega avtorja Historia Cathedralis Ecclesiae Labacensis str. 185 (rkp. št. 5 v SKLj, ali v tiskani izdaji leta 1882 str. 72) in vpis v uradni knjigi prispevkov Registrum... v SKAlj, pa tudi drugod. — 15. KapAlj, fasc. 259, št. 13/3. — 16. Dr. Sergij Vilfan, Zgodovina ljubljanske mestne hiše, 1959, str. 38. — 17. Medalien auf dem Collegium Carolinum Nobilium gerüstet, rkp. v Miscellanea II, SKLj S II 4 in na posebnem listu. Deloma objavil V. Steska v IMK 10 (1900), 118. — 18. KapAlj, Prot. cap. Lab. IV, f. 17^r. — 19. SKLj, rkp. 11: Annales urbis Labacensis, f. 64. — 20. KapAlj, fasc. 259 št. 13/4 in Prot. cap. Lab. IV, f. 30^r. — 21. Več spisov v KapAlj, fasc. 250 št. 10. — Mestni sejni zapisniki za to leto niso ohranjeni. — 22. SkAlj, Prot. off. episc. 38, str. 346 — poročilo na sinodi 5. 5. 1710. — 23. KapAlj, Prot. cap. Lab. IV, fasc. 72 — poročilo v Rim 11. 7. 1710. — 24. Vložec v rkp. Historia Cath. Eccl. Lab., SKLj, rkp. 5. — 25. KapAlj, fasc. 250 št. 10/6–13: 1709: 20500 zidne in obočne opeke, 14000 strešne. 1710: 39000 zidne in obočne, 23000 strešne. 1711: 53000 zidne in obočne opeke. — KapAlj, fasc. 206 št. 13/3; 1712: 12000 strešne opeke. — 26. KapAlj, fasc. 206, št. 13/6. 7. — 27. KapAlj, fasc. 206, št. 13/4. 5. — več o tem gl. Steska, ZUZ 5 (1925), 14. — 28. KapAlj, fasc. 206 št. 13/8–14; fasc. 207 št. 9/1 do 13 in 15; fasc. 208 št. 14. — 29. KapAlj, Prot. cap. Lab. IV, 176; J. Gr. Dolničar, Vita... in: Annales, f. 82. — 30. Historia Cath. Eccl. Lab., str. 190. — V tiskani izdaji (1882), ki pa ni zanesljiva, teh zapisnikov ni. — 31. KapAlj, Prot. cap. Lab. IV, 399. — 32. KapAlj, Prot. cap. Lab. IV, 164 — 21. 7. 1714; MALj, Cod. I, št. 60, f. 127 sl. — cit. Radics, n. d. 67. — 33. Radics, n. n. m. — 34. KapAlj, Prot. cap. Lab. IV, 399 — 8. 4. 1720. — 35. SkAlj, Alumni Seminarii Episcopalis 1717–1785, Deloma objavil V. Steska v IMK 15 (1905), 453 sl. — 36. a) »Discursus privatus« — rkp. v Miscellanea IV — SKLj S II 4, ki ga je po rkp. v frančišk. arhivu v Ljubljani objavil p. Hugo Bren: K zgodovini ljubljanskega semenišča, Carniola (N. V.) 8 (1917), 139–143. — b) »Historia Cathedralis Ecclesiae Labacensis«, rkp. 5 v SKLj, str. 185–89; v tiskani izdaji 72–75. — c) Doslej ne najdeni rkp. iz leta 1713: »Instructio eorum, qui adolescentes Collegio Carolino Nobilium Labacensi... instituendos committere voluerint«, ki ga je deloma objavil Kulavic, n. d. 808 sl., več pa ga je prepisal v rkp. spisu iz l. 1891, v SemAlj. — č) »Medalien auf dem Collegium Carolinum gerüstet«, rkp. v Miscellanea IV, SKLj S II 4; deloma objavil V. Steska, Naši denarji in kranjske spomin-

ske svetinje, IMK 10 (1900), 118. — d) »Bibliotheca Labacensis publica«, rkp. 14 v SKLj, objavil V. Steska v IMK 10 (1900), 134–140; 145–174 in F. Ks. Lukman v ZUZ (N. V.) 5/6 (1959), 469–476. — 37. Objavil Kulavic, n. d. 808 sl. in za njim vsi omenjeni avtorji. — 38. Prim. predgovor tiskarja J. Gr. Mayra v knjigi: Evangelia inu lystuvi, 1715 — 39. KapAlj, Prot. cap. Lab. IV, 445 — 27. 11. 1721. Objavil V. Steska v IMK 14 (1904), 143. — O freskah več V. Steska v DiS 16 (1903), 531; Iz. Cankar v DiS 23 (1920), 190 in v SBL II, 610. — O freskah posebej in o knjižnici: Fr. Stele-Plečnik: Projekt univerzitetne biblioteke ljubljanske, 1933. — 40. MALj, Cod. XIII, št. 142 b, f. 53–56 — cit. Radics, n. d. 68. — 41. KapAlj, fasc. 267 št. 9. — 42. Glej op. 10. — 43. SkAlj, Prot. off. episc. 49, 301 sl.; KapAlj, fasc. 146 — sinoda 1750; SkAlj, Prot. off. episc. 50, 80. — 44. KapAlj, fasc. 146 — sinoda 1753 in sinoda 1758. — 45. SkAlj, Registrum pensionum Seminarii Episcopalis Labacensis, in: Extraordinaria auxilia obenta pro fabrica Seminarii Episcopalis Labacensis. — 46. Glej op. 9. — 47. Ducatus Carnioliae tabula chorographica, 1744. — 48. SkAlj, fasc. 31, mapa 1. — 49. Kar se dobro sklada s Kidričevo oceno Peera kot bibliofila, SBL II, 278. — 50. SkAlj, f. 51, mapa računov; obračuni delavcev in sezami opeke za 57000 kosov (brez strešnikov). — 51. SkAlj, Expensa aedificii pro pauperibus et emeritis Sacerdotibus s. Philippi Neri in Seminario Labac. 1757. — 52. SkAlj, fasc. 31, mapa računov: računi za 450 gld. — Prim. V. Steska, Slovenska umetnost I, 1927, 97, kjer je treba popraviti letnico in vir. Fresko v obednici so kmalu, verjetno ob prezidavah 1820 ali že 1791, prebelli, ker so obednico opustili in prezidali. Sele jeseni 1958 je bila deloma odkrita ter ugotovljena oblika in velikost (ca. desetkrat 3,5 m) slabo ohranjene freske. Oltarno sliko za kapelo je l. 1768 naslikal A. pl. Dahlstein, ki se je na zadnji strani podpisal. Popraviti je treba torej Steskovo trditev (n. d. 159), da jo je l. 1775 slikal Püchelstein. — 53. KapAlj, fasc. 267 št. 10/1: načrt škofa Karla Herbersteina o novem semenišču iz novembra 1773. (Original v DAS, Ecclesiast. Lit. P, Num 5/1) in št. 10/9, odgovor semeniškega ravnatelja Šcasa 20. 5. 1774 na vprašanje deželne vlade o stanju semenišča — 54. Navaja Kulavic, n. d. 811. — 55. SkAlj, fasc. 38/semenišče, št. 958/1790 in 456/1791. — 56. Prim. načrte iz l. 1819 v SkAlj, fasc. 31/29/1198, ki imajo nekatere sobe že prezidane. — 57. Prim. Kulavičev rkp. iz l. 1891, str. 20 v SemAlj. — 58. SkAlj, f. 31/29/567 in 1586. — 59. SkAlj, fasc. 31/29/619 — 6. 5. 1819. — 60. Veliko gradiva v SkAlj, fasc. 31/29 in v DAS, Gubern. arhiv, fasc. 43/95. Iz te dobe je že omenjeni načrt, popisov o delih pa ni najti. — 61. Glej op. 8. — 62. Po podatkih v Kulavičevem rkp. iz 1891, str. 25 — SemAlj. — 63. Kulavic, n. d. 814 — prim. tudi načrt iz 1819. — 64. SemAlj, Kulavičev rkp. 1891, str. 25. — 65. Vidna n. pr. na načrtu iz l. 1831 v MALj, zbirka načrtov. — 66. SemAlj, načrt iz novembra 1882. — 67. Načrti in akti v MALj, Reg. I, fasc. 992 št. 10501/1885. — 68. Prezidava vodjevega stanovanja v 3. nadstr. leta 1885 in prezidava drvarnice v pritličju v t. i. trgovino »Pri Janezu« leta 1885. Oba načrta v SemAlj. — 69. Načrt v SemAlj. — 70. Osuntek v SemAlj. Odobreni načrti in dopisi v MALj, Reg. I, fasc. 1138, številka 13315/1893. — 71. Načrti v SemAlj. — 72. Podrobna dokumentacija v SemAlj. — 73. Dopisi v SemAlj in v MALj, Reg. IV, 56505/37. — 74. Dopisi in načrti v MALj, Reg. IV, št. 56505/37 in deloma v SemAlj. Na prošnji 31. 5. 1937 v MALj je zabeleženo, da se načrt takoj odobri, vendar je bilo formalno gradbeno dovoljenje izdano šele 11. 12. 1939! — 75. Objavljen v knjigi: Stele-Plečnik, Napor, 1955, 21. — 76. Načrti iz l. 1935, odobritev 15. 7. 1936 in ostali dopisi v SemAlj. — 77. Načrti ing. arh. Toneta Bitenca v SemAlj. — 78. Načrti Zavoda za ureditev stare Ljubljane (prof. ing. arh. Boris Kobe in ing. arh. Bitenc Tone) in dokumentacija v SemAlj in v arhivu Zavoda za ureditev stare Ljubljane.

